

με δεδομένες τις επίσημες αγεφύρωτες, στο ορατό μέλλον, διαφορές που χωρίζουν τα δύο κράτη, αποτελεί άλμα εκτός πραγματικότητας και εισπήδηση ομαδική στην ουτοπία. Ο στόχος μας θα πρέπει να είναι εφικτός καίτοι σεμνός, πιστεύω πως είναι εξαιρετικά δύσκολος. Καθ' ότι επιδιώκει την άμβλυνση και την σταδιακή απάλειψη πεποιθήσεων βαθύτατα ριζωμένων, ώστε να αρχίσει κάπως να υποχωρεί η γενική προκατάληψη, να παραμερίζει κάπως ο διάχυτος φόβος, να γίνεται σιγά σιγά το πραγματικό πρόσωπο του άλλου περισσότερο αντιληπτό. Με άλλα λόγια πρόκειται για μία ειλικρινή προσπάθεια επαναγνωριμίας. Άλλον δε τρόπο προς τούτο δεν βλέπω από την πύκνωση των επαφών εκατέρωθεν, τον πολλαπλασιασμό δηλαδή των αμοιβαίων ευκαιριών συναντήσεως, ανταλλαγής απόψεων και συνεργασίας. Ούτως ώστε να ριχθούν γέφυρες κοινωνίας μεταξύ ιδιωτών κάποιας επιρροής, μεταξύ επιχειρηματιών και οικονομικών παραγόντων, μεταξύ μη κυβερνητικών οργανώσεων επί θεμάτων πολιτισμού ή προστασίας του περιβάλλοντος, μεταξύ ερευνητικών κέντρων και πανεπιστημίων, τέλος δε μεταξύ φορέων της τοπικής αυτοδιοικήσεως, μεταξύ κοινοτήτων και δήμων των δύο χωρών. Το εγχείρημα για το οποίο απαιτείται επιμονή, διάκριση και πίστη, πρέπει να τολμήσουν οι κοινωνίες των ενσυνειδήτων πολιτών των δύο χωρών. Αποτελεί ένα από τα κύρια καθήκοντά τους, τα κύρια χρέη τους. Εκ μέρους των κυβερνήσεων το μόνον που θα μπορούσε να ευχηθεί κανείς, πέραν της αποφυγής της περαιτέρω επιδεινώσεως των σχέσεων, η οποία αυτομάτως θα ακύρωνε οποιαδήποτε προσπάθεια προσεγγίσεως σε χαμηλότερο επίπεδο, είναι να μην παρεμποδίσουν παρόμοιες πρωτοβουλίες – όπως συχνά συνέβη κατά το παρελθόν –, όπου δε δυνατόν να τις υποστηρίξουν διακριτικά. Και κάτι ακόμη. Πέραν των όντως μεζόνων θεμάτων, τα οποία αμφότερες οι πλευρές θεωρούν ελάχιστα ή καθόλου διαπραγματεύσιμα, υπάρχουν άλλα σχετικώς ή πραγματικώς μικρά έως κι ασήμαντα, στα οποία αν, χωρίς ανταλλάγματα, ενέδιδε είτε η μία είτε η άλλη χώρα, ο ψυχολογικός αντίκτυπος στην άλλη πλευρά θα ήταν τεράστιος, και

επομένως το αμοιβαίο όφελος προς την κατεύθυνση της αποκαταστάσεως κλίματος εμπιστοσύνης, σημαντικό. Ένα τέτοιο ζήτημα, το πρώτιστο ασφαλώς, θα ήταν η επαναλειτουργία της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, υπό τους όρους λειτουργίας που επί χρόνια θέτει το Οικουμενικό Πατριαρχείο· ένα δε άλλο, η άρση των τεχνητών εμποδίων για την απαρχή των εργασιών αποκαταστάσεως, δαπάναις ελληνικάς, του Σισμανογλείου Μεγάρου, επίσης στην Κωνσταντινούπολη. Έτσι ανέξοδα ως χειρονομία και ένδειξη καλών προθέσεων, για ν' αρχίσει να λειώνει ο πάγος. Ο δρόμος δεν είναι εύκολος. Αναστολές και επιφυλάξεις αυτονόητες, απαγορευτικές και παλινδρομήσεις επίσης αυτονόητες, θα σημαδεύσουν αναπόφευκτα αυτή την πορεία. Θα τύχουν εμπόδια κάθε λογής. Έχομε όμως άλλη επιλογή από του να την αποτολμήσομε; Άλλη σε τελικήν ανάλυση, που να μην ισοδυναμεί με ηθική αυτοκατάργηση, με απώλεια του δικού μας προσώπου;

ΑΝΑΤΟΛΗ ΚΑΙ ΔΥΣΗ: Η ΕΛΛΑΔΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΥΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ του Γεωργίου Σαρηγιάννη*

Ο ΕΛΛΑΔΙΚΟΣ χώρος είναι στο μεταίχμιο της Ανατολής με την Δύση, αλλά ο πολιτισμός του μετά την εμφάνιση των Ρωμαίων αποτέλεσε το αντίβαρο στον δυτικό τρόπο σκέψης του ρωμαϊκού πολιτισμού. Ήδη από την βαθιά αρχαιότητα ο ελληνικός πολιτισμός είχε ισχυρές ρίζες στην Ανατολή, κυρίως στις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου (Συρία και Παλαιστίνη) και είναι γνωστό για παράδειγμα ότι πλήθος μύθων της αρχαίας ελληνικής μυθολογίας είναι μεταφορά ή επιβίωση από τους μη Ινδοευρωπαϊούς Προέλληνες συριακών, μικρασιατικών, παλαιστινιακών και εβραϊκών μύθων. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για πολλές άλλες εκδηλώσεις του πολιτισμού, ακόμη και για φιλοσοφικές απόψεις, γλωσσολογικές επιδράσεις, το αλφάβητο κ.ά.

Θα πρέπει βέβαια, να σημειωθεί ότι ο ελληνικός πολιτισμός με εξαίρεση τον Πυθαγόρα και τον Πλάτωνα δεν είχε ροπές προς θεοκρατικές ή απολυταρχικές αντιλήψεις ή «ασιατικού τρόπου παραγωγής» εποικοδομήματα, όμως οι ανατολικές του ρίζες διαμόρφωσαν έναν ιδιότυπο πολιτισμό.

Οι πλατωνικές θεωρήσεις περί κοινωνικών συστημάτων, ήταν βαθύτατα επηρεασμένες από τις απόψεις των αιγυπτιακών και ασσυριακών ιερατείων, τόσο στις επιστημολογικές τους αντιλήψεις, στην κυριαρχία της αριθμοθεωρίας, όσο και στις φιλοσοφικές τους, και ακόμη στο πολιτειακό σύστημα που ο Πλάτων θεωρούσε «ιδανικό».

Αντίθετα, οι Ίωνες φιλόσοφοι, διαμόρφωσαν τις πρώτες υλιστικές κατευθύνσεις στην επιστήμη και την φιλοσοφία χωρίς όμως να περιπέσουν σε στεγνά θετικιστικά πλαίσια, όπως οι Λατίνοι μερικούς αιώνες αργότερα.

Η μεγάλη τομή έγινε με την ισχυροποίηση της ρωμαϊκής κυριαρχίας, που αποτέλεσε την βάση για τον σημερινό δυτικό πολιτισμό σ' όλη την Δυτική Ευρώπη και τον Νέο Κόσμο της μετακολομβιανής αμερικανικής ηπείρου.

Η ρωμαϊκή κουλτούρα, έλαβε σχεδόν τα πάντα από τον ελληνικό πολιτισμό, και αυτό αναφέρεται χωρίς καμία διάθεση «εθνικιστικής έξαρσης». Μην ξεχνάμε για παράδειγμα ότι η *Αινειάδα* του Βιργίλιου, προβλήθηκε σαν την λατινική απάντηση στα ομηρικά *Έπη*, χωρίς όμως να έχει την ιστορία των ομηρικών επών, της *Παλαιάς Διαθήκης*, του *Έπους του Γιλγαμές* και άλλων δημιουργημάτων της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου, που δημιουργήθηκαν όχι από έναν δημιουργό – όπως ο Βιργίλιος – αλλά κατά την διάρκεια αιώνων από το σύνολο μιας εθνότητας. Ακόμη και στον εκατέρωθεν έντεχνο λόγο η σύγκριση αποδεικνύει μια αντιγραφή από τους Λατίνους ελληνικών προτύπων, όπως του Αριστοφάνη, του Ευριπίδη κ.ά.

Βέβαια, εκεί όπου οι Λατίνοι δημιούργησαν πρωτότυπο έργο ήταν η νομική επιστήμη, τις αρχές της οποίας εξήγαγαν σε όλον τον ρωμαιοκρατούμενο κόσμο, και οι οποίες πέρασαν αργότερα στο Βυζάντιο, αν και θα πρέπει να σημειωθεί η συνεχής διαμάχη

εμφυλιακής και μετεμφυλιακής εποχής.

- Το εικαστικό έργο του Τάσσου, με ό,τι προηγήθηκε, και κυρίως την χαρακτηριστική του μεσοπολέμου και της Αντίστασης, όπως του Βασιλείου, του Καραγιαννάκη κ.ά. με τις αναφορές τους στην βυζαντινή ζωγραφική και την λαϊκή και εκκλησιαστική εικονογραφία της οθωμανικής περιόδου της ελληνικής ιστορίας. Είναι ιδιαίτερα ορατή η βυζαντινή συμβολική, μεταφυσική και πνευματική έκφραση της εικονογραφίας της στα έργα του Τάσσου ιδίως της τελευταίας και κορυφαίας του περιόδου, καθώς και στα έργα του Τσαρούχη· όπως είναι επίσης ορατή η διαφορά των Ελλήνων ζωγράφων της σχολής του Μονάχου (Βολανάκης, Γύζης κ.ά.) με εκείνους του μεσοπολέμου όπως είναι ο Τσαρούχης, ο Παπαλουκάς, ο Μόραλης, ο Παρθένης. Το πρόβλημα τελικά δεν είναι απλά πολιτισμικό. Είναι φανερό ότι εκτείνεται σε όλο το πλάτος και το βάθος της κοινωνικής μας ζωής. Είναι πρόβλημα ιδεολογικό, κοινωνικό, πολιτικό και κατά συνέπεια και πολιτισμικό.

* Καθηγητής Πολεοδομίας Ε.Μ.Π.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΠΑΧΕΙΩΝ, ΤΩΝ ΙΣΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΡΕΛΛΩΝ ΑΓΕΛΑΔΩΝ: ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ του Βασίλη Πεσμαζόγλου

Ο ΤΙΤΛΟΣ προϋπάρχει του κειμένου αυτού. Μου άρεσε ως εύρημα, αν και δεν γνωρίζω με πόσην ακρίβεια αντανάκλα την πραγματικότητα: κατά πόσο δηλαδή, ισχύει ακριβώς το σχήμα ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πέρασε από τρία διακριτά διαδοχικά στάδια: από μια πρώτη φάση γοργής και αισιόδοξης οικονομικής ανάπτυξης στη δεκαετία του 1960 σε μια στενάχωρη δεκαετία οικονομικής (και άρα πολιτικής) δυσπραγίας μετά το 1974, για να καταλήξει σε μια νέα ώθηση από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 και εντεύθεν. Η τελευταία αυτή ώθηση, ωστόσο, είναι και

περίεργη: τα κράτη μέλη έχουν πλέον αυξηθεί σε 15 και ουκ ολίγοι άλλοι, όπως η Κύπρος, η Μάλτα, οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης περιμένουν και αυτά την ένταξη τους (αλλά, για τους τελευταίους ιδίως, ποιος θα πληρώσει τον λογαριασμό;)· το ενιαίο νόμισμα του μέλλοντος έχει μεν ονομαστεί (Ευρώ) αλλά μένουν τα δύσκολα να γίνουν (και όχι μόνον για την Ελλάδα) ώστε να υπάρξει προηγουμένως η απαραίτητη οικονομική σύγκλιση: με τα τωρινά κριτήρια η ΟΝΕ θα περιλαμβάνει μόνο το Λουξεμβούργο! Και, τέλος, το άλλο φιλόδοξο σχέδιο στη Συνθήκη του Μάαστριχτ – η κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική άμυνας (ΚΕΠΠΑ) – που ούτως ή άλλως σκοπιάται στις συνθήκες αδράνειες και εύλογες καχυποψίες, έχει τώρα να αντιπαλέψει δύο πρόσθετα δεδομένα: την πανθομολογούμενη ανεπάρκεια και ανημποριά που επέδειξε η Ευρώπη στο γιουγκοσλαβικό δράμα· και τις τρελλές αγελάδες.

Το δράμα των τελευταίων είναι πολλαπλό: 1. Δεκάδες χιλιάδες ζωντανά υποφέρουν και μέλλει να σφαγιαστούν αδόξως μυριάδες ή και εκατομμύρια εξ αυτών (1,4 ή και 11 εκατ., αναλόγως με την αυστηρότητα των κριτηρίων που θα υιοθετηθούν)· 2. Βρετανοί κτηνοτρόφοι οικονομικά και ψυχολογικά καταστρέφονται· 3. Ευρωπαίοι καταναλωτές, με τη βοήθεια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, τελούν σε πλήρη σύγχυση (που εντάθηκε με την εκατόμβη του Πάσχα): τι έχουν φάει στο παρελθόν, τι να τρώνε εις το εξής, ποια καλλυντικά να χρησιμοποιήσουν· 4 Η βρετανική πολιτική ηγεσία ανακαλύπτει – κάπως όψιμα, είναι αλήθεια – τα καλά της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που θα πληρώσει ένα σημαντικό μέρος από τις ζημιές· 5. Τέλος, οι σχεδιαστές του ευρωπαϊκού μέλλοντος (στις Βρυξέλλες και αλλού) διερωτώνται κατά πόσον η τραγική αυτή σύμπτωση δεν θα διακυβεύσει την εκκολαπτόμενη πολιτικο-αμυντική ενοποίηση – ή μήπως, αντιθέτως, οι στριμωγμένοι Βρετανοί θα γίνουν επί τέλους καλά παιδιά; Αλλά μήπως, σ' όλα αυτά, πέραν του στοιχείου της υπερβολής των ΜΜΕ για τη σχέση των τρελλών αγελάδων με την υγεία μας (άλλωστε σάμπως δεν καπνίζουμε αρειμανίως;) δεν υπάρχει και ένα στοιχείο

θείας δίκης; Εξηγούμαι: αφ' ενός μεν οι άνθρωποι στις αναπτυσσόμενες χώρες (ή στις νεοαναπτυσθείσες χώρες όπως η Ελλάδα) το είχαμε παρακάνει στην παραγωγή και κατανάλωση κρέατος· ούτε από πλευράς υγείας, ούτε από πλευράς ενεργειακής-οικολογικής πλανητικής ισορροπίας δεν είναι η πλέον ενδεδειγμένη διατροφή· αφ' ετέρου – και οποία σύμπτωση! – τα προβλήματα διατροφής και υγείας είναι πολύ πιο κοντά στον Ευρωπαίο πολίτη απ' ότι οι διαβουλεύσεις περί νέων, προχωρημένων, μορφών πολιτικής ενοποίησης της γηραιάς ηπείρου: τις επισκιάζουν, φωτίζοντας έτσι την απόσταση των ευρωκρατών από τον Ευρωπαίο πολίτη· συγχρόνως δε, το όλο περιστατικό αποδεικνύει περίτρανα την ήδη συντελεσθείσα σιωπηλή ευρωπαϊκή ολοκλήρωση στο επίπεδο της αγοράς: τα ΜΜΕ σ' όλην την Ευρώπη από κοινού αναζητούν «ύποπτα κρέατα» την ίδια στιγμή που, υποθέτω, λαθρέμποροι και κομπινადόροι ψάχνουν ευκαιρία να πλουτίσουν παρακάμπτοντας τους πρόσφατους περιορισμούς στην εμπορία βρετανικών κρεάτων. Κοντολογίς μια νίκη της απλής, απτής καθημερινότητας. Μήπως όμως και τα περιέργα και μπερδεμένα κείμενα που ανταλλάχθηκαν στο Τορίνο καταλήξουν, ωριμάζοντας με τον χρόνο, να επηρεάζουν και αυτά κάποτε την ίδια μας τη ζωή; (Φανταστείτε λ.χ. έναν «ευρωπαϊκό» στρατό να φυλάει τα Δωδεκάνησα!). Ενδέχεται. Κοινή άμυνα, άρση του δικαιώματος αρνησικυρίας, κοινωνική Ευρώπη: μέσα στις ατελείωτες κουβέντες, στον όγκο της (ελπίζω ανακυκλούμενης) ευρωχαρτούρας, στα γριφώδη κείμενα που αποτελούν προϊόν δύσκολων πολιτικών συμβιβασμών, συνυπάρχουν το *κάτι* και το *τίποτα*· όπου (σκόπιμα ή και μη, δεν το γνωρίζω) το δεύτερο συγκαλύπτει και συσκοτίζει το πρώτο. Με τον ίδιο περίπου τρόπο με τον οποίο ο βομβαρδισμός πληροφοριών γύρω από τις τρελλές αγελάδες μας αφήνει ανήμπορους και αμήχανους.